

Lasten ja nuorten taiteen tallentaminen ja tutkimus -hanke

TYÖSUUNNITELMA

I. Tausta

I.1 Kansainvälinen lasten ja nuorten taiteen sekä kuvataideopetuksen arkisto

Lasten ja nuorten taidekeskus on Hyvinkäällä sijaitseva, paikallisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti toimiva, voittoa tavoittelematon säätiö. Sen toimintaa rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Hyvinkään kaupunki ja se on yksi opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön 13:sta palvelu- ja kehittämiskeskuksesta. Taidekeskuksen tehtävänä on kansainvälisen lasten ja nuorten taiteen kokoelman kartuttaminen ja arkistointi, kotimainen näyttelytoiminta, kansainvälinen toiminta, koulutus- ja tutkimustoiminta, taiteellinen kokeilutoiminta sekä paikallinen taidekasvatustoiminta.

Lasten ja nuorten taidekeskuksen erikoisuus ja ydin on noin 100 000 teosta käsittävä kansainvälinen lasten ja nuorten taiteen arkisto. Arkisto on karttunut Hyvinkäällä vuodesta 1971 lähtien pidetyistä kansainvälisistä lasten ja nuorten taiteen näyttelyistä. Näyttelyitä on järjestetty 3–4 vuoden välein. Seuraava, järjestyksessään 16. näyttely on vuonna 2017. Noin 130 eri maasta tulleet teokset ovat pääosin paperipohjaisia 3–20-vuotiaiden tekemiä piirustuksia, maalauksia ja grafiikan vedoksia sekä joitakin valokuvia ja videoita. Arkistosta on digitoitu noin 85 000 teosta. Ne on selattavissa asiasanoitetussa digiarkistossa, jota ollaan avaamassa Finna-palvelun kautta yleiseen verkkoon. Lasten ja nuorten taidekeskuksen arkistoa on tähän mennessä hyödynnetty pääosin näyttely- ja pedagogisissa tarkoituksissa. Siinä työssä on tehty yhteistyötä mm. taiteilijoiden kanssa. Tutkimuskäyttö on jäänyt vähäisemmäksi.

Toinen laaja lasten ja nuorten taidetta sisältävä aineisto on Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun Taiteen laitoksen arkisto. Kymmeniä tuhansia töitä sisältävä arkisto on karttunut vuodesta 1987 lähtien. Koulujen kuvataiteen opetuksessa syntyneitä töitä on lahjoitettu 32 eri koulusta ja Kouluhallituksen järjestämistä kilpailuista. Suurin osa töistä on 1910-1999 väliseltä ajalta, mutta arkisto sisältää myös uudempaa aineistoa ja vanhimmat työt ovat 1800-luvun lopusta. Lisäksi arkistossa on yleissivistävän koulun kuvataideopetukseen liittyvää materiaalia. Arkistoa on käytetty opintomateriaalina ja siitä on myös tehty 1990-luvulla cd-rom -multimedia-aineisto, mutta sitä ei valitettavasti voi käyttää nykYTEKNIKALLA. Vaikka kokonaisuus on osa Aalto-yliopiston arkistoa, sen kohtalosta ollaan huolissaan.

Suomessa on myös muita pienempiä lasten ja nuorten taidetta käsittäviä aineistoja, joita on tutkittu mm. Lapin yliopistossa. Erilaisia ei-järjestelmällisesti tallennettuja aineistoja tai jonkun muun arkiston osana olevia kokonaisuuksia on todennäköisesti eri puolilla Suomea.

I.2 Tutkijatyöryhmä

Kansainvälisen lasten ja nuorten taiteen arkiston ylläpitämiseen sekä tutkimustoimintaan liittyen Lasten ja nuorten taidekeskus kokosi syksyllä 2015 työryhmän miettimään lasten ja nuorten tuottaman kuvataiteen merkitystä tutkimuksen näkökulmasta. Tutkijatyöryhmä on pohtinut, mistä eri näkökulmista arkistoa ja sen teoksia voi tutkimuksellisesti tarkastella sekä analysoinut kansainvälisten näyttelyiden perinnettä ja formaattia. Vaikka keskiössä on Lasten ja nuorten taidekeskuksen arkisto, ryhmä on laajemminkin käsitellyt lasten ja nuorten tuottaman kuvallisen kulttuuriperinnön merkitystä ja käyttöä taidekasvatuksen sekä nuoriso- ja lapsuuden tutkimuksen näkökulmasta.

Työryhmän näkemys on, että lasten ja nuorten tuottamaa kuvallista kulttuuriperintöä tulisi sekä tutkia että hyödyntää eri tavoin nykyistä enemmän. Niin nykyhetkessä tuotettava kuin vanhempikin materiaali sekä niin suomalainen kuin kansainvälinenkin aineisto mahdollistaa yhdessä ja erikseen monia eri lähestymistapoja. Myös käytänteet, jotka liittyvät kuvien tuottamiseen, keräämiseen ja tallentamiseen avaavat kiinnostavia näkökulmia taide- ja taidekasvatusmaailmaan sekä taiteen asemaan yhteiskunnassa. On myös pohdittu historian ja sen ymmärtämisen merkitystä. Ollaan huolissaan siitä, unohdetaanko se lasten ja nuorten kohdalla painopisteen

ollessa nyky- ja tulevaisuuden teknologiassa. Aineistot menneiltä ajoilta ja muista maista antavat näkökulmia myös muihin tämän päivän ilmiöihin.

Tähän mennessä lasten ja nuorten tekemiä kuvia on tutkittu jonkin verran sekä yliopistojen pro gradu -tutkielmissa että väitöskirjatasolla, mutta tarve kehittää tutkimusta ja poikkitieteellisiä menetelmiä on ilmeinen. Erityisesti Lasten ja nuorten taidekeskuksen arkiston tapaiset laajat, mutta myös suppeammat arkistoidut kokonaisuudet ovat jääneet vähälle huomiolle niin tutkimuksellisesti kuin muunkin käytön osalta. Se johtuu pitkälti siitä, että tietoisuus niistä on vähäistä. Lasten ja nuorten tuottaman kuvallisen kulttuuriperinnön merkitystä ja arvostusta tulee kasvattaa niin taiteen kuin tieteenkin kentällä.

1.3 Tavoitteena monialainen yhteistyöverkosto

Edellä esitettyjen päämäärien saavuttaminen edellyttää eri tutkimusyhteisöjen ja yliopistojen yhteistyötä. Niinpä Lasten ja nuorten taidekeskuksen säätiön kokoaman tutkijatyöryhmän toiminnan pohjalta pyritään luomaan eri tieteenalojen, usean yliopiston sekä tutkimusverkoston yhteistyöhanke. Myös muut ei-tieteelliset toimijat kuin Lasten ja nuorten taidekeskuksen säätiö nähdään potentiaalisina yhteistyökumppaneina (esim. elokuvayhteisö Kelaamo, jolla on nuorten tekemiä elokuvia). Yhteistyön kautta nähdään paremmat mahdollisuudet luoda tapoja avata olemassa olevia arkistoja ja aineistoja tutkijoiden sekä muiden käyttöön. Olennainen työ on koota hajallaan oleva tieto ja aineisto jossakin muodossa yhteen. Kuvallisen aineiston keräämisestä arkistoihin ollaan enenevässä määrin kiinnostuneita (esim. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto).

1.4 Pohja kansainväliselle yhteistyölle

Suomessa, muissa Pohjoismaissa, muualla Euroopassa ja maailmassa on olemassa lasten ja nuorten taiteen arkistoja ja aineistoja. Niissä myös järjestetään vastaavanlaisia kansainvälisiä lasten ja nuorten taiteen näyttelyjä kuin Lasten ja nuorten taidekeskus järjestää. Tämän hetkisten tietojen mukaan arkistointikäytänteet ovat hyvin vaihtelevia ja tutkimuksellinen käyttö vähäistä. Tietoisuuden kasvattaminen arkistoista ja mahdollisuudesta käyttää niiden aineistoja tutkimuksellisessa ja muunlaisessa toiminnassa on yleinen haaste. Lasten ja nuorten taidekeskuksella on kontakteja eri arkistoihin, mutta tavoitteellista yhteistyötä ei olla vielä tehty. Kun Suomessa saadaan tietoa, aineistoja sekä toimijoita koottua yhteen, voidaan paremmin lähteä luomaan yhteistyöhankkeita kansainvälisten kumppaneiden kanssa.

2. Tarkoitus ja tavoitteet

Hankkeella on kolme toisiaan tukevaa tavoitetta. Hankkeessa pyritään

- 1) edistämään ja kehittämään lasten ja nuorten tuottaman kuvallisen kulttuuriperinnön tutkimusta ja tutkimuksellista käyttöä;
- 2) avaamaan ja tekemään tunnetuksi lasten ja nuorten taiteen arkistoja ja aineistoja tutkijoille sekä muille toimijoille;
- 3) monipuolistamaan arkistojen ja aineistojen sisältöjä. Tämä edellyttää ensinnäkin olemassa olevien arkistojen ja aineistojen kokoamisen kriittistä tarkastelua ja toiseksi uusien, sellaisten dokumentoinnin, aineiston ja tiedon keräämisen tapojen kehittämistä, mikä ottaa huomioon nykyajan visuaalisen kulttuurin muodot.

Arkistojen ja aineistojen tunnetuksi tekemisen ja tutkimustiedon tuottamisen seurauksena toivotaan, että lasten ja nuorten profiili kulttuuriperinnön tuottajina ja taiteen tekijöinä nousee. Hanke haluaa osoittaa, kuinka lasten ja nuorten tuottama visuaalinen taide ja kulttuuri on samalla tavalla varteenotettava tutkimuskohde kuin aikuisten tuottama taide sekä tutkittaessa taidetta itseään että taiteen välittämää kulttuurihistoriallista tietoa. Toisaalta se myös tarjoaa aineistoa lapsuuden ja nuorisotutkimukselle.

Hankkeen tavoite on laajan yhteistyöverkoston kautta kehittää poikki- ja monitieteistä tutkimusta, johon taide – tässä tapauksessa lasten ja nuorten tuottama – antaa erinomaiset lähtökohdat. Hanke nähdään mahdollisuutena kehittää metodeja tutkia kuvia sekä tapoja hyödyntää kuvallista aineistoa eri alojen tutkimuksissa. Hanke tuo esille, kuinka taiteen monitieteinen tutkimus avaa taiteen moniulotteista luonnetta. Tämä tulee esille myös tutkittaessa konteksteja ja taidekasvatuskäytänteitä, joissa lasten ja nuorten taide on syntynyt.

Olemassa olevissa arkistoissa ja aineistoissa on pitkälti institutionaalisissa konteksteissa tehtyjä teoksia. Hankkeessa pyritään ottamaan huomioon ja kehittämään keinoja, joilla myös lasten ja nuorten omaehtoisesti eri välineillä tuottama visuaalinen kulttuuri saataisiin paremmin edustetuksi kerättävissä aineistoissa ja tutkimuksen kohteena.

3. Toteutus

3.1 Lasten ja nuorten tuottaman kuvallisen kulttuuriperinnön tutkimuksen edistäminen

Tavoite edistää ja kehittää lasten ja nuorten tuottaman kuvallisen kulttuuriperinnön tutkimusta ja tutkimuksellista käyttöä toteutuu **kokoamalla, tutkimalla ja tuottamalla tietoa** aiheesta monesta eri näkökulmasta. Tutkittaessa lasten ja nuorten taiteen arkistoja ja aineistoja tarkastelun kohteena voivat olla:

1. Itse kuvat

1.1 Aineistoa voi käsitellä **otantana lasten ja nuorten kuvallisesta ilmaisusta** (kuvien ilmiöiden tutkiminen). Tarkastelun kohteena voi olla mm. kuvallinen kehitys, estetiikan ja kuvakulttuurin muuttuminen eri aikakausina, eri aikakausien ja kulttuurien kuvissa oleva samanlaisuus ja erilaisuus, tuttuus ja vieraus sekä kuvien välittämä taidekäsite.

1.2 Lasten ja nuorten tuottamia kuvia voi tarkastella **kulttuurihistoriallisen tiedon lähteenä ja ilmiöiden edustajina** (kuvien sisällön tutkiminen). Kuvista voi hakea tietoa sekä kulttuurihistoriasta että nykyhetkestä, lasten arjesta ja kokemusmaailmasta sekä lapsuudesta eri puolilla maailmaa ja eri kulttuureissa. Tarkastelun kohteena voi olla myös kuvien metatasa; millaista lapsuutta ja nuoruutta sekä mitä osaa lapsen ja nuoren elämästä aineiston kuvat edustavat, **millaista lapsuutta ja nuoruutta kuvilla tuotetaan**.

1.3 Lasten ja nuorten tuottamia kuvia voi myös tulkita **pedagogisten ja kasvatuksellisten ilmiöiden edustajina**. Niiden kautta voi vertailla erilaisten, eri aikakausien ja eri maiden pedagogisia käytäntöjä ja opetussuunnitelmia. Niiden kautta voi myös pyrkiä avaamaan opetussuunnitelmien ja pedagogisten käytänteiden taustalla olevia käsityksiä ja näkemyksiä taiteesta, kasvatuksesta, opetuksesta, oppimisesta ja lapsista.

2. Kuvien tekijät ja tulkitsijat

Tutkimuskohteen ollessa kuvien tekijät **taustoitetaan lasten ja nuorten tuottamia kuvia**. Hankitaan tietoa kuvien historiallisesta ja kulttuurisesta kontekstista. Parhaassa tapauksessa yritetään saada henkilökohtaista ja henkilökohtaisesti tietoa kuvien tekijöistä; heidän muistojaan, ajatuksiaan ja näkemyksiään.

Näkökulmia yksittäisiin teoksiin sekä arkisto- ja aineistokokonaisuuksiin voi kerätä ja tutkia myös **lasten ja nuorten puheen sekä kiinnostuksen kautta**. Kiinnostavaa on myös **lasten ja nuorten tutkiminen kuvista puhumisen kautta**: Mitä ja miten lapset ja nuoret puhuvat kuvista? Mitä heidän puheensa kertoo? Mistä puhe kumpuaa? Mitä se kertoo taide- tai kasvatuskäsityksistä?

Hankkeen aikana **kartoitetaan ja kootaan yhteen aiheesta jo tehtyjä tutkimuksia**. Toisaalta tuotetaan uutta tietoa kirjoittamalla **artikkeleita** ja tekemällä aiheesta **opinnäytetöitä** eri yliopistoissa. Tämä saavutetaan luomalla **yhteistyöverkosto** eri yliopistojen, tutkijoiden ja toimijoiden välillä. Jatketaan tutkijatyöryhmän kaltaisten tapaamisten järjestämistä ja haetaan mukaan mm. kulttuurihistorian asiantuntijoita. Jokainen taho edistää asiaa omissa yliopistoissaan ja verkostoissaan. Kytetään aiheeseen liittyviä olemassa olevia tai vireillä olevia hankkeita yhteen. Eri tieteenalojen yhteistyön kautta ja opinnäytetöissä **kehitetään menetelmiä tutkia** arkistoja sekä lasten ja nuorten taidetta. Korostetaan tieteellisen ja taiteellisen toiminnan yhdistämistä. Mahdollisuuksien mukaan otetaan mukaan taiteilijoita.

Yhteistyöverkoston ja opinnäytetyöntekijöiden työn tukemiseksi järjestetään **tutkimussymposium (kesäkoulu)**. Kahden päivän aikana käydään läpi hankkeen tiimoilta tekeillä olevia opinnäytetöitä ja alan tutkimusta. Hankkeessa mukana olevien tutkijoiden ja professorien lisäksi kutsutaan symposiumiin yksi tai kaksi vierailevaa luennoitsijaa. Symposium järjestetään lasten ja nuorten kulttuurikeskus Villa Artussa Hyvinkäällä, jossa Lasten ja nuorten taidekeskuksen säätiö toimii ja sen arkisto sijaitsee. Laajemmalle yleisölle hankkeen aikana hankittua ja luotua tietoa sekä kehitettyjä menetelmiä esitellään hankkeen **loppuseminaarissa**. Sen toivotaan olevan myös lähtölaukaisu yhteistyölle vastaavien kansainvälisten hankkeiden kanssa.

Hankkeessa tehdään tutkimuksellinen **julkaisu**. Julkaisussa on artikkeleita aiheesta tehdyistä opinnäytteistä, laajempia tutkijoiden kirjoituksia eri näkökulmista liittyen lasten ja nuorten taiteeseen ja sen tutkimukseen sekä katsauksia mahdollisesti hankkeen aikana kehitetyistä taiteellista ja tieteellistä toimintaa yhdistävistä menetelmistä. Julkaisu toteutetaan yhteistyössä Nuorisotutkimusverkoston kanssa.

3.2 Lasten ja nuorten taiteen arkistojen ja aineistojen avaaminen ja tunnetuksi tekeminen

Tavoite avata ja tehdä tunnetuksi lasten ja nuorten taiteen arkistoja ja aineistoja tutkijoille sekä muille toimijoille saavutetaan **kartoittamalla ja kokoamalla yhteen tietoa** Suomessa ja muissa maissa olevista lasten ja nuorten taiteen **arkistoista ja aineistoista** ja tutustutaan niiden käytänteisiin (esim. Eskilstunassa sijaitseva Svensk Barnbildarkivet). Hankkeen aikana selvitetään, missä muodossa eri arkistojen ja aineistojen sisältöjä ja tietoa voisi **koota yhteiseksi tietokannaksi tai vähintäänkin verkossa olevaksi sivustoksi**,

jossa on tietoa eri lasten ja nuorten taiteen arkistoista, aineistoista ja tutkimuksista sekä linkkejä mahdollisiin digitaalisiin aineistoihin. Haetaan yhteistyökumppanuutta arkistoalan asiantuntijoista. **Selvitetään teknisiä ratkaisuja** kerätä, tallentaa ja arkistoida esim. uuden teknologian keinoin tehtyjä teoksia.

Arkistojen ja aineistojen tunnetuksi tekeminen opiskelijoiden, tutkijoiden ja muiden toimijoiden keskuudessa edesauttaa kiinnostusta tehdä niihin liittyvää tutkimusta. Toisaalta hankkeen aikana tehdyt tutkimukset, artikkelit ja julkaisu tekevät arkistoja ja aineistoja laajemmin tunnetuksi. Tutkittu tieto nostaa aineiston ja arkistojen arvostusta.

3.3. Arkistojen ja aineistojen sisältöjen monipuolistaminen

Lasten ja nuorten taidekeskuksen säätöön arkisto on hyvä esimerkki siitä, miten erilaisissa lasten ja nuorten kuvataidekilpailuissa ja -näyttelyissä on tietynlainen kuvallisen kerronnan ja representaation genre. Myös koulujen kuvataideopetuksen kautta kertyneet aineistot edustavat tyypillistä koulutaidetta. Tämän sekä sen takana olevien syiden ja käytänteiden tiedostaminen ja analysointi on lähtökohta arkistojen ja aineistojen monipuolistamiselle. Lasten ja nuorten omaehtoisesti ja omalla ajallaan tuottamat kuvat sekä nykyajan visuaalisen kulttuurin muodot vaativat sen päivittämistä, mitä arkistoon kerätään ja miten se tehdään.

Hankkeessa **kartoitetaan, millaista aineistoa olemassa olevat arkistot ja aineistot eivät sisällä** suhteessa lasten ja nuorten tuottamaan kuvalliseen kulttuuriin sekä **suunnitellaan tapoja ja menetelmiä kerätä tällaista materiaalia**. Vuonna 2017 tähän tarjoutuu kaksi mahdollisuutta: 1) Amos Andersonin taidemuseossa kesällä 2017 järjestettävä *Generation 2017* -näyttely, joka esittelee nuorten visuaalista kulttuuria hyvin laajalla skaalalla.¹ Lasten ja nuorten taidekeskus on yhteistyökumppanina näyttelyn järjestämisessä. 2) Lasten ja nuorten taidekeskuksen 16. kansainvälinen lasten ja nuorten taiteen näyttely 2017. Näyttelyssä kehitetään eteenpäin edellisessä näyttelyssä vuonna 2014 käyttöön otettuja tapoja ottaa vastaan ja tallentaa digitaalisia teoksia.

Hankkeessa pyritään luomaan myös muita tapoja kuin näyttelyt kerätä lasten ja nuorten omaehtoisesti ja harrastuksena tuottamaa taidetta arkistoihin ja tutkimusaineistoksi. Tässä työssä yhteistyö lasten kulttuurikeskusten sekä eri lasten ja nuorten kanssa toimivien yhteisöjen ja järjestöjen sekä mm. taiteen perusopetuksen kanssa on olennaista.

4. Aikataulu

Hankkeen kesto on kolme vuotta (2017–2019). Ensimmäisen vuoden aikana tehdään kartoitus- ja suunnittelutöitä sekä kootaan yhteistyöverkosto ja käynnistetään sen työ. Toinen vuosi on toteuttamisvuosi, jolloin kootaan yhteen kerättyä tietoa ja aineistoa sekä konkreettisesti toteutetaan suunnitelmia, mm. elokuussa tutkimussymposium (kesäkoulu), jossa työstetään lopputöitä ja hankkeen aikana toteutettavaa julkaisua. Kolmas vuosi keskittyy hankkeessa luodun ja kerätyn tiedon sekä menetelmien julkaisemiseen seminaarin, julkaisun ja verkkosivun muodossa syksyn 2019 aikana.

¹ Näyttely esittelee 15–23 -vuotiaiden tekijöiden nousevaa taidetta ja visuaalista ilmaisua. Jatkossa kolmen vuoden välein järjestettävän näyttelyn teosten muoto ja sisältö on täysin vapaa. Se voi olla esimerkiksi video, ääniteos, nettisivut, tapahtuma, valokuva, esitys, peli, piirustus, installaatio, maalaus, käsityö tai kone. Näyttelyyn haettiin teoksia kaikille avoimella haulla syksyn 2016 aikana.